

22 Enero de 1939

22 Enero de 1941

EVOCACIONES DE LA POSTGUERRA IGUALADINA

JOSEP ELIAS I FARRÉ

ELS FETS

Una pàgina de la història igualadina es va escriure en el darrer dels anys trenta del segle XX. Una pàgina que forma part d'un volum, redactat en un temps que ha deixat infinitat de records, tristos la majoria.

En l'extracte del Llibre de la Crònica ciutadana, figura un relat de l'efemèride local del 22 de gener de 1939. Transcrivim, del programa de la Festa Major de 1941, com s'expliquen els fets, amb el llenguatge propi dels temps:

«Los soldados de Franco heraldos de España hacen su entrada triunfal en nuestra ciudad a las 10 horas del día de hoy, por el barrio de San Agustín. Es un domingo de Enero convertido, por las tropas que manda el general D. Fidel Dávila, en Domingo de Resurrección por Dios y por la Patria.

Desde la noche anterior la ciudad permanecía en un silencio angustioso y expectante. Las explosiones en los puentes que destruye la horda de Líster en su huida, han cesado. Las calles, desiertas. La gente no está convencida del milagro de su liberación. Cuando se persuade de que, efectivamente, son los soldados nacionales los que vienen a librarnos de la pesadilla roja, todo el mundo se echa a la calle. Es un formidable desbordamiento de sentimientos e ideales contenidos durante 30 meses de tiranía brutal e ignominiosa.

El pueblo, en masa, asiste a las tres misas que celebran simultáneamente en el balcón de la Casa

Consistorial los sacerdotes igualadinos salvados de las garras de la persecución (...)

Igualada entera es un solo corazón que da gracias al Altísimo que, por mediación del caudillo Franco, le devuelve su libertad y dignidad de ciudad católica y española».

Si voleu, la redacció, pletòrica d'epítets, reflecteix l'estat de la ciutat, en aquell cap de setmana hivernal.

CONSIDERACIONES

Aquesta és, doncs, una data que, vulgues que no, té una especial significació històrica per a Igualada. És una diada que va significar un abans i un després en aquell primer mes de 1939. Ja és una fita que va suposar un «alliberament». Certament, aquell diumenge es va acabar, a l'Anoia, una guerra incivil, que va portar un gran trasbals, moltes privacions i sofrències; de manera que els que no la van viure no poden valorar-la amb prou coneixement de causa, ni fer-se càrrec del que va succeir en aquells mesos tan tràgics.

No és estrany, doncs, que hom experimentés una gran satisfacció en veure que es tancava un cicle... tot i que, després, va començar-ne un altre de ben galdós i no menys nefast. Però aquell nou règim, d'entrada, venia a recuperar una pau perduda i això, sens dubte, va causar una vera satisfacció.

Programa Festa Major, 1939

UN NOU ESTIL

Una idea d'aquell nou estil de vida que volia acreditar el terme *Liberación*, la tenim, per exemple, en el pròleg del programa de la Festa Major d'Igualada del mateix 1939 —*Año de la Victoria*— on podem llegir-hi aquestes expressives i triomfals frases:

«Fiesta Mayor de la Victoria. ¡San Bartolomé en un dosel de palmas de olivo y de laurel! ¡Qué contraste! Desde el advenimiento de la nefasta República nuestras fiestas religiosas estuvieron envueltas por la densa neblina de la indiferencia o animadversión de unos titulados gobernantes de la cosa pública, y el pueblo auténtico tenía que poner sordina a sus fervores y exaltaciones patriótico-religiosas.

(...) San Bartolomé, que como atributo de incoercible e indómita fortaleza esgrime el instru-

mento con que fue martirizado por los ascendientes de las actuales hordas sin Dios y sin Patria, presidirá este año su triunfo —que es el de España— sobre la materia, proclamando la inmortalidad de los mártires cristianos de todo tiempo y de todo lugar. Igualada, cuyos hijos ocupan un lugar preeminente en el Martirologio de la España triunfante, celebrará con regocijo familiar su Fiesta Mayor en el primer año de su liberación a los gritos rituales de ¡Saludo a Franco! ¡Arriba España!

Ben aviat, doncs, ja es va veure com el nou estil de governar tenia un caire militarista i s'imposava un sistema autoritari, amb aires imperia-listes i de domini, que també va minvar moltes llibertats, establint unes normes de conducta que tampoc no poden comprendre els qui no les van patir. Els guanyadors d'aquell tràngol volien fer perdurar el seu triomf i, cada any, endegaven la commemoració del 22 de gener de forma jeràr-quicament organitzada. En aquell temps, la celebració de l'aniversari de l'entrada de les tropes de Franco tenia un caire festiu, prou significatiu i imposat.

EN LLETRA IMPRESA

Guardem un programa del segon aniversari d'aquella diada. Donarem una ullada als actes organitzats per tal que *«Igualada renueve su inquebrantable adhesión al invicto Caudillo generalísimo Franco, salvador de España (1941). Actos organizados por el M. Ilustre Ayuntamiento y Falange Española Tradicionalista y de las JONS»*.

A la portada hi figura, ben acolorit i a tota plana, l'escut d'Espanya, amb l'àliga imperial, les urpes de la qual —significativament— oprimeixen les quatre barres catalanes i les cadenes navarreses. Així i tot, a la primera plana hi figura l'escut d'Igualada, a una sola tinta, a manera de compensació. El programa va adornat amb els colors de la bandera espanyola i també amb el logotip franquista *Victor*, a més d'una foto de Franco, cinc fotografies d'escenes del 22 de gener del 1939, i

les imatges del Sant Crist d'Igualada i de la Verge de la Pietat, acompanyades d'aquesta frase: «*Con labios trémulos y el corazón contrito, en aquellos días tétricos, Igualada no cesaba en sus invocaciones ¡Santo Cristo de Igualada, salvadnos! ¡Virgen de la Piedad asistidnos!*»

En les ja esmentades pàgines d'Efemérides Igualadinas, inserides en el programa de la Festa Major de 1941, trobem la crònica de com va celebrar-se aquell segon aniversari. No resistim la temptació de reproduir-la, per tal que hom pugui fer-se càrrec del seu desenvolupament. Llegim:

«1941 Enero 22 - A las diez de la mañana se disparan morteretes en distintos lugares de la ciudad, rememorando la entrada del Glorioso Ejército Nacional en Igualada.

A la diez y cuarto, el Jefe local de FET y de las JONS, Camarada Jaime Murt, con las Jerarquías, Centuria del Frente de Juventudes y afiliados se dirigen a las Casas Consistoriales para sumarse a las autoridades que presididas por el M. Iltre. señor Alcalde, José M. Lladó Bausili, se dirigen, acto seguido, con la Bandera de la ciudad y la Banda Municipal que abren la marcha, hacia el Santuario de Nuestra Señora de la Piedad, para hacerle ofrenda del Cirio Votivo como acción de gracias por haber librado nuestra ciudad de la destrucción preconizada por los marxistas.

Cumplido el piadoso acto, se organiza la Manifestación, presidida por las Autoridades y Jerarquías, que se dirige a la plaza del Generalísimo, donde van a celebrar-se simultáneamente tres Misas que reproducen las que oyó todo el pueblo de Igualada el día de la Liberación. Son celebrantes los Rdos. D. Amadeo Amenós, D. Pablo Morera y D. Manuel Calafell, pbros. que, en 22 de Enero de 1939, por primera vez desde julio de 1936, ejercieron, públicamente, su sagrado ministerio. En la tribuna de honor, que ostenta un monumental escudo de España, toman asiento el Excmo. Capitán General de la 4ª Región Militar, D. Luis Orgaz; Excmo. Gobernador Civil y Jefe Provincial D. A. Correa Véglison; Gobernador

Militar, D. José Múgica; autoridades y Jerarquías locales. Durante la ceremonia religiosa el Orfeón del Centro Nacional interpreta magistralmente, «Panis Angelicus», de César Franch, «Magnum misterium», de Vitoria y «Adoramus», en colaboración con la Banda Municipal.

Seguidamente el Excmo. Sr. Capitán General impone la Medalla de Sufrimientos por la Patria a los familiares de los Caídos por Dios y por España. Pronuncian vibrantes alocuciones el M. Iltre. Sr. Alcalde y los Excmos. Gobernador Civil y Capitán General, enalteciendo las virtudes del ejército y la grandeza de la Patria española forjada por el Caudillo. Por la tarde, en el salón Teatro del Centro Nacional, se celebra un acto de afirmación Nacionalsindicalista, presidida por el Excmo. Gobernador Civil y Jefe Provincial del Movimiento. Hablaron Luis Armillas, José M. Rodríguez y Francisco Mora. En el Centro Nacional y Cine Mundial, se proyecta la magnífica película «Sin novedad en el Alcázar», que revive la gesta del general Moscardó y sus héroes».

Fins aquí, doncs, la crònica, que dóna idea de l'ambient d'aquella celebració. Uns detalls que no s'esmenten, però que surten relacionats en el programa, són: a la manifestació s'hi anuncia la banda de cornetes i tambors del Frente de Juventudes. I la Banda Municipal de Música va ser inaugurada oficialment en aquell mateix dia. Els oradors de l'acte d'afirmació eren, el primer, de la provincial d'Excombatents; el segon, periodista del diari *Solidaridad Nacional*, i el tercer, secretari provincial de la Central Nacional Sindicalista (CNS). També es va anunciar que la projecció de cinema del Nacional aniria precedida d'unes paraules d'un regidor, en nom de l'Ajuntament, i de D. Pablo Díaz Ramírez, un dels supervivents de tan memorable gesta, ascendit a caporal de la guàrdia civil per mèrits de guerra i condecorat amb la Laureada Colectiva.

I un detall més: recordo que durant la celebració de les misses, en el moment de la consagració, s'interpretava la *Marcha Real*.

ALTRES ACTES

Aquella relació anterior tampoc no inclou que es van fer dues exposicions: l'una, a l'Agrupació Fotogràfica, de fotografies, caricatures i talles de Josep M. Lladó Bausili (alcalde), i l'altra, a la Caixa de Pensions, d'escultures d'Ernest Marco Ferrer. La CNS i La Caixa van obrir deu llibretes d'estalvis a favor d'orfes. El dia abans, l'ajuntament va lliurar lots de queviures a persones necessitades.

També va tenir especial relleu, entre els actes programats i no esmentats en aquella crònica, un Concurs Literari, naturalment, sobre la *Liberación*; o bé, com va anunciar-se en una altra convocatòria, l'any 1939, un altre concurs el tema del qual va ser: *Igualada bajo la dominación roja*, tota vegada que, com diu la corresponent proposta: «*Treinta meses de dominación roja han dejado en nuestro recuerdo tantos y tantos sucesos luctuosos, tal cúmulo de actos anómalos, que se hace preciso una síntesis circunstanciada de los mismos a fin de resaltar la maldad de unos partidos, de unas organizaciones, de unos hombres, que al socaire de una sofisticada legalidad, dijeron defenderla, destruyendo todo cuanto de santo, de noble y de digno existiera en la España que fue irredenta.*»

En el nou concurs de 1941, hi van concórrer vint treballs, amb títols i lemes ben significatius. Vegem-ne alguns: «*Impresiones de la Liberación de Igualada*», lema «*Por Dios y por la Patria*»; «*Y llegó España*», lema «*Resurrexit tertia die*»; «*La Liberación de Igualada*», lema «*Liberata est*»; «*22 de enero de 1939*», lema «*Risas, llantos, confusiones*»; «*Igualada Española*», lema «*Franco, Franco, Franco*» (segon premi); «*¡Igualada para España!*», lema «*Conquista*»; «*Canto a la Liberación de Igualada*», lema «*Crónica de una madre y un hijo*» (aquests dos darrers treballs van ser el primer premi, ex aequo, segons el veredict del Jurat, que va reunir-se el dia 11 de gener d'aquell any). Dos dies després, el 13, al saló d'actes de l'ajuntament, organitzador del concurs, va procedir-se, en presència de la corporació i del jurat, a l'obertura de

les pliques per saber els guanyadors, que van ser: primer premi, Ignasi Castellort Miralda i Josep M. Marimon Comas; segon premi, Rafel Valls Soler. El tercer premi va quedar desert.

Un cop coneguts els autors guardonats, immediatament els empleats municipals van procedir a la destrucció de les pliques tancades, on se suposa que hi havia els noms dels altres disset concursants no premiats. Van completar l'acte amb la seva signatura i rúbrica: Josep M. Lladó (alcalde), Josep M. Ollé Aguilera (jurat), Francesc Llansana, Jaume Murt i Jaume Enrich (tinents d'alcalde), Pere Jorba, Ángel Riba, Magí Castellort, Josep Closa Boyer, Manuel Vich, Francesc Boyer (regidors), Ramon Solsona, Gabriel Castellà, Antoni Carner i Ramón Godó Valls (jurats).

FRAGMENTS PREMIATS

A tall de mostra de la literatura d'aquells treballs, reproduïm uns fragments d'un dels dos que van obtenir el primer premi, que fan un retrat del que va passar aquell 22 de gener del 1939 i que donen una idea de com es va desenvolupar la històrica jornada igualadina tal com ells la van viure. Aquesta narració és la que va redactar Ignasi Castellort, el qual, posteriorment, va ser un col·laborador constant la premsa local, signant amb el pseudònim *Iñigo*. És una descripció hiperbòlica, però no pas estrictament exagerada, de com ho vam viure.

Llegim: «*¡Por la rendija del sótano penetra la luz grisácea del día 22 de Enero de 1939! (...) En el exterior vibra ahora un grito estentóreo: ¡Viva España! Y otro ¡Viva Franco! (...) Las tanquetas de los liberadores commueven el empedrado de las calles, y un alud motorizado surca con triunfal estrépito las principales arterias de Igualada. (...) Se desarrollan escenas indescriptibles. Choques de abrazos y besos hacen rebosar el sentimiento provocando lágrimas de incontenible júbilo. No se habla, se grita, comentando la fase más emotiva de la Historia de Igualada*

(...) *No obstante, no muy lejos, allí, en el recodo de una pared, negligida de todos, una madre hunde su rostro entre las manos llorando con trágica decepción al hijo que no volverá...*

(...) *Se engalanan los balcones con gallardetes rojigualdos. Va a celebrarse la Primera Misa de la Liberación en el amplio balcón de la Casa Consistorial. El soberbio edificio forma el ara pétrea donde tres sacerdotes igualadinos van a consumir simultáneamente el sacrificio de la Santa Misa delante de los ojos de una muchedumbre ávida y sedienta de espiritualidad. (...) Este "Creo en Dios" que clamoroso, vibrante, unánime sube al cielo como un indestructible juramento de fe... En el transcurso de la Misa suenan de vez en cuando, lejanos y pavorosos ya, unos cañonazos que van empujando a los enemigos de Dios, lejos, lejos, muy lejos; hasta un eterno e insondable abismo...*

(...) *La rambla igualadina es un hervidero de muchedumbre abigarrada, multicolor, festiva, riente. Soldados y pueblo se confunden en una promiscuidad fraternal, patriótica. Casquetes marroquíes apuntan tras improvisados mostradores al aire libre donde una grey de moros comerciantes, especulan, astutos, con la necesidad alimenticia de los recién liberados: conservas, botes de leche, chocolate, tabaco... corren las monedas de plata que las manos morunas embolsan ligeras, con singular destreza. Coches, camionetas blindadas, soldados en camiones, enarbolando banderas y cantando canciones de victoria, pasan por el centro de la ciudad, siguiendo su marcha triunfal, arrolladora, definitiva. Volverá a reír la primavera... Mañana, camiones de "Auxilio Social" repartirán en la Plaza pan y comestibles».*

ALTRES ANIVERSARIS

L'any 1950 va celebrar-se el XI aniversari, però ja d'una manera més simplificada, amb repic de campanes, diana per la banda de cornetes i tambors de la Creu Roja, ofrena del ciri votiu a la Pietat, inauguració de l'emissora del *Frente de Juventudes*,

missa resada a Santa Maria, però amb cants de l'*Schola Cantorum*, audició de sardanes per la Cobla Triunfal, partit de futbol entre F.C. Igualada i S.D. Segarra (3ª Divisió), que es van disputar el trofeu *Copa Liberación*. A la vigília, Educación y Descanso i l'ajuntament van oferir sessions de cinema i s'hi van projectar dues pel·lícules i el NO-DO; al Mundial i a l'Astòria, gratuïtes, i al Centro Nacional, al preu de dues pessetes.

El programa porta, només, l'escut d'Igualada a un sol color. Està, però, redactat encara en castellà, amb un pròleg que no regateja pas les frases patriòtiques, enaltidores d'aquella data del gener de 1939.

Ja l'any 1968, segons consta en el Full mensual de la Pia Unió de Ntra. Sra. de la Pietat, s'anuncia: diumenge, 21 de gener, matí, a les 10, missa solemne d'acció de gràcies, celebrada i amb sermó per l'arxipreste, Mn. Genís Padrós. En l'ofertori, l'alcalde, Juan A. Garcia Urgelés, farà lliurament del ciri votiu. Després de la missa, cant del *Te Deum*, pregària, goigs i besamans. Això sí, tot escrit, encara, en la llengua de Cervantes.

Amb el pas del temps les commemoracions, gairebé després de trenta anys, havien anat minvant el triomfalisme i el caire espanyolista.

TESTIMONI PERSONAL

De tot el que acabem d'escriure, pràcticament, n'hem estat testimonis. Els qui de nens, o d'adolescents, vam viure aquells temps de postguerra, tenim experiències que, indiscutiblement, van marcar la nostra infantesa. La primera vegada que recordo haver oït missa va ser en la tricelebració, que va tenir lloc a la Casa de la Vila, en aquell rememorat mes de gener. No sabia pas quan ens haviem de posar de genolls, o de romandre dempeus... ni el que era una epístola, o l'evangeli..., ja que no havia assistit mai a una eucaristia, ja que durant la guerra tot això estava proscrit. Certament, aquell dia vaig tenir

una nova experiència, que ha quedat gravada a la meva memòria per haver viscut un fet històric.

Els qui anàvem a col·legi vam haver d'estudiar en l'anomenada *lengua del imperio*. Teníem obligació de formar part del *Frente de Juventudes*. Com una lliçó extraescolar, ens feien aprendre i escriure tot en castellà; i en sortir de classe, havíem de fer instrucció premilitar, en què ens ensenyaven a «*formar filas, a cubrirse, a marcar el paso, dar media vuelta...*». Recordo anècdotes ben gracioses d'aquells dies, en què els camarades Vidal, Ribalta, Jorba i altres, ens *instruïen*, en lloc de fer classes de música, anglès, dibuix, català, o esport... En aquells anys «trionfals» havíem de començar les classes després d'haver cantat el *Cara al sol*, l'*Oriamendi* (himne carlista) o el *Gloria a España*. Eren temps en què no es començava cap partit de futbol sense haver fet «*los gritos de rigor*», victorejant Espanya i Franco; o no s'iniciava una sessió de cinema si abans no s'havia cantat algun himne del *Movimiento*, mentre a la pantalla apareixia el bust del *Caudillo*..., amb el perill de ser multat, si no ho feies! Són, certament, vivències que deixen petjada...

Guardo, encara, el número 5 de *Consigna* (octubre de 1941), *Revista de orden interno del Frente de Juventudes de la localidad. Exclusivo para Flechas y Cadetes*, els continguts de la qual evidencien com anaven les coses. A la portada hi figura l'anvers i revers del banderó de la *Centuria Pedro Pelfort*. A la contraportada, l'expressió: *Caídos por Dios, por España y su Revolución Nacionalsindicalista. ¡Presentes!* Va acompanyada d'una creu allargassada. En les pàgines interiors, es publica el *Himno de la Centuria Pelfort* (música del mestre J. Miró i lletra de Manuel Domínguez). A la secció *Efemérides del mes*, llegim: «*Ha sido nombrado Inspector Comarcal del Frente de Juventudes de esta Delegación el camarada José M. Vallescá, el cual, junto con nuestro delegado, ha visitado diferentes colegios de la localidad, para la formación de las Unidades Escolares, que dentro de breve tiempo estarán formados en centurias por colegios*».

Altres nomenaments ressenyats: «*Mn. Juan M Rovira, pbro. Asesor Religioso, para inculcar a nuestra juventud la espiritualidad que defiende nuestro régimen. El camarada Juan Jorba Piñol, Delegado Local de Flechas, para organización en el encuadramiento por Centurias Escolares y su formación pedagógica*».

Vegi's, doncs, com s'intentava, i es portava a terme, una autèntica i coactiva campanya per implicar els escolars en les directrius i formes del nou règim, fent que els alumnes s'incardinessin com a *Flechas del Frente de Juventudes*. Aquesta integració va ser portada a terme tot seguit. En el mateix número de l'esmentada publicació, ja venim retratats: «*Niños del Colegio de las Escuelas Pias, entusiastas Flechas de nuestra Organización*», i un altre «*Simpático grupo de Flechas del Colegio del Sdo Corazón de HH. Maristas*» (encara sort que, als dels Maristes, dels quals vaig formar part, no ens qualificaven d'*entusiastes*... i sí de *simpàtics*...) i, com a tals, havíem de participar en aquelles celebracions d'aniversari.

Els actes del 22 de gener eren «de obligado cumplimiento» per als nens de les escoles. Hi participàvem, degudament uniformats de «*flechas y pelayos*», amb pantalons curts, boina vermella, camisa blava, amb les mànigues arremangades, en ple hivern, per tal de demostrar que la «*Juventud de España era sana y fuerte*» (sort tenia que la meva mare, previsorament, em feia posar a sota una samarreta apelfada, per anar més abrigat).

Aquell cinquè número de *Consigna*, de la tardor de 1941, va ser el darrer. Així consta en la nota de comiat, en la qual es notifica la propera aparició d'un semanari local de FET y de las JONS... Va ser l'*Igualada*, que va sortir el gener de 1942, editat per la *Delegación Local de Prensa* de l'organització falangista.

Els redactors d'aquella revista escolar van ser Josep M. Prat Gelabert, Josep Lladó Gomà, Joan Jorba Piñol, Josep Pelfort Planell, Josep Vidal i Jaume Soler, als quals s'agraïa la «*leal, desinteresada y acertada colaboración y organización de nuestra revista*».

Consigna, 1941

REFLEXIONS FINALS

Evidentment, cada història té el seu moment i el seu entorn, i està envoltada de l'ambient en què es viu. El que hem ressenyat són coses de 75 anys enrere...! Els qui tenim ja una certa edat hem viscut amb república, guerra, postguerra, dictadura, monarquia, transició, democràcia, corrupció i, ara, intents d'independència... Hem viscut, doncs, diferents i ben diverses situacions que, alt per alt, podem esmentar: anar a l'escola en català, amb retrats representant la República en lloc de crucifixos; persecucions religioses; no saber res dels Reis ni del patge Faruk; bombardeigs; anada als refugis; el pare a la guerra; gana, intercanvis; estraperlo; *Liberación*; reconstrucció de temples;

classes en castellà; repressió; «*chapas pro Auxilio Social*» a totes les entrades d'espectacles; afiliació al SOE (Seguro Obligatorio de Enfermedad); servei militar obligatori; sindicats verticals; cobrament de punts; democràcia orgànica (aquella que proposava «*Un contraste de pareceres, dentro de una ordenada concurrencia de criterios...*»); denúncies al govern civil per un article en català; referèndum de successió, promocionant el sí; Caputxinada; l'home a la Lluna; mort de Franco.

Els meus fills diuen: «*vosaltres sí que n'heu passat i en teniu per explicar!*». Però ells, que ja són pares, també n'han viscut, com nosaltres, de batalletes per contar: proclamació de la monarquia; legalització de partits com el PCE; referèndum de l'OTAN, promocionant el no; declaracions de renda; sindicats afins a partits; manifestacions; vagues; estatut d'autonomia; eleccions locals, autonòmiques, generals, europees; mítings; jornades de reflexió; intent de cop d'estat del 23F; jocs olímpics; canvis de segle, de mil·lenni, de monedes; bombolla immobiliària; innovacions tecnològiques; milions de persones a l'atur; desaparició d'empreses; abdicació del rei; l'afer de la malaltia de l'ebola; casos Malaya, Gurtel, Palau, Pretoria, Nóos, Bárcenas, ERES, Pujol, Púnica, Enredadera; preferents; desnonaments; via catalana; 9N amb votacions...

O sigui, de tots colors! Vaja, prou perspectiva per mirar-ho tot amb més calma i més seny!

JOSEP ELIAS I FARRÉ (Igualada, 1931). Periodista i estudiós de la història i les tradicions locals i del món del circ. Al llarg de seixanta-cinc anys ha col·laborat a la premsa igualadina, principalment com a redactor dels setmanaris *Vida...* i *La Veu de l'Anoia*.